

**ՄԱՏԹԵՈՍ ԿԵԹՈՂԻԿՈՍԻ ԹՈՒՂԹԸ Ն. Կ. Բ.
ՄԻԽԱՅԻԼ ՆԻԿՈԼԱՅԵՒԻԶԻՆ ՏԵՐ ԳՆԱՐԻԷԼ ՊԱՏ-
ԿԱՆԵԱՆՑԻ ՄԱՍԻՆ**

Ձերդ Կայսերական բարձրութիւն

Նոր-Նախիջևանի Հայոց քահանայ Տէր-Գարբիէլ Պատկանեանցը, որ չարակամ մարդկանց ամբաստանութեամբ ենթարկուած էր քրէական դատապարտութեան այն բանի համար, որ իբրեւ թէ նա կաշառել էր կասկածաւոր մարդկանց Նախիջևանի քաղաքագլուխ Խալիբեանին սպանելու նպատակով, այս արդէն եօթ տարի է, որ կալանաւորուած է և արգելուած:

Թէև քննութեամբ ու դատաւարութեան բոլոր ինստանցիաներով այդ ամբաստանութիւնը չի ապացուցուել, բայց հակառակորդների չարաչար ազդեցութիւնը կարողացել է անել այն, որ դժբաղդ դատապարտեալը չէ ենթարկուել իւր եօթնամեայ կալանաւորութեան միջոցում հրատարակուած երեք մանիֆեստից և ոչ մէկի ներգործութեան:

Կայսերական խորհրդարանը վճռել է թողնել Պատկանեանցին կասկածանքի տակ, ազատել արգելանքից, առանց կարգնկէց անելու, սակայն թագաւոր-Կայսրը բարեհաճել է ժաւարգել՝ Սուլի լաւ է նորան կարգադուրկ անել, քան թողնել կասկածանքի տակ:

Խոնարհելով կայսեր սրբազան կամքի առաջ, ես պատկառանքով ընդունում եմ այդ վճիռը, բայց ստիպուած եմ հաղորդելու, որ այդ բարձրագոյն վճռի ի կատար ածելու գործում եղած է զեղծում և շեղում Հայոց եկեղեցու կանոններից:

Այդ կանոններին համաձայն կարգընկեցութիւնը պէտք է տեղի ունենայ ոչ այլապէս, քան կարգընկէց լինելու դատապարտուած քահանային ձեռնադրող եպիսկոպոսի կամ նորան յաջորդողի ձեռքով, և այն անպատճառ եկեղեցու, սահմանուած ժխտականութեամբ: Արդ, Պատկանեանց քահանայի ձեռնադրողն եղել է Ներսէս արքեպիսկոպոսը, որ յետոյ ընտրուել է

պատրիարք-կաթողիկոս և որին յաջորդել եմ ես: Պատկանեանցը կարգընկէց է եղել 1860 թուին և կարգն առնողն եղել եմ ոչ ես և մինչև իսկ ոչ եպիսկոպոս, այլ նորա նման քահանաներ, Նախիջևանի Հոգևոր կառավարութեան անդամները, որոնք իրաւունք չունէին ոչ ձեռնադրելու, ոչ էլ կարգ առնելու, և այն էլ ոչ եկեղեցում, այլ հոգևոր կառավարութեան մէջ, առանց սահմանուած ծէսերի:

Ակներև է, որ այդ գեղծումն առաջ է եկել Պատկանեանցի ուրախացած հակառակորդների շտապելուց, որոնք առլցուած ատելութեամբ դէպի նա, չեն շատացել խղճով ծերունու այդ թշուառութեամբ: Ազատութիւն ստանալուց յետոյ, նա բաց է անում Նախիջևանում մի փոքրիկ մասնաւոր պանսիօն մանուկների դաստիարակութեան համար և դորանով հալթայթում է իւր և իւր ընտանիքի աւուր պարէնը, բայց անխիղճ հակառակորդների ատելութիւնը հնար է գտնում խլելու նորանից և այդ վերջին միջոցը: Մի տարուց նոքա կաղմում և ուղարկում են ուր հարկն է քուլթեան մի թուղթ, որով յայտնում են, թէ Պատկանեանցը խոտովութիւն է սերմանում ժողովրդի մէջ և որ նորա մնալը Նախիջևանում մնասակար է քաղաքին:

Այդ քուլթեան վերայ քաղաքացիական իշխանութիւնը քցտորում է նորան Վիատկա, որտեղից յետոյ փոխադրում է Կոստրոմա, և այդ ժամանակից սկսած՝ ամբաստանութեան թշուառ գոհը ապրում է իւր հազուադիւտ քանքարի դնահատողների և աշակերտների հասցրած օգնութեամբ, հեռու իւր ազգականներից, անծանօթ մարդկանց մէջ, զուրկ իւր դաւանութեամբ խոստովանուելու և հաղորդուելու հնարաւորութիւնից, իւր ցաւալի վախճանին սպասելու դրութեան և իւր դաւանութեան չպատկանող քահանայի ձեռքով թաղուելու վիճակի մէջ:

Ընդարձակ գիտութիւնների տէր լինելով, կատարելապէս իմանալով հայ և ռուս լեզուները, բազմաթիւ հանրօգուտ գրութեան հեղինակ հանդիսացած լինելով, օժտուած արտաքոյ կարգի ճարտարախօսութեան ընդունակութեամբ և իւրև բանաստեղծ ու գրող հռչակուած լինելով հանդերձ՝ նա նոյն ժամանակ իւր ներկայ վիճակի մէջ զրկուած է ընդհանրութեան օգուտ բերելու կարողութիւնից, և նորա քանքարը կորչում է ի գուր, այն ինչ իմ հսկողութեան ներքոյ՝ նա կարող կլինէր շօշափելի օգուտ և ծառայութիւն մատուցանել հայերին ազգային լուսաւորութեան գործում:

Վերոյիշեալը ենթարկելով Ձերդ Կայսերական բարձրութեան բարեգութ վերահայեցողութեան, աղաչում եմ չզլանալ

միջնորդ հանդիսանալու թագաւոր-կայսեր առաջ պարգևելու ինձ վաթսնամեայ ծերունի Տէր-Գաբրիէլ քահանայի կեանքի մնացորդը, հայցելով նորա համար կայսերական ողորմածութիւն և ամենողորմած ներումն և քահանայութեան աստիճանի վերադարձումն և իրաւունք տալով ինձ կարգելու նորան քահանայ երեանի կամ Անդրկովկասի մի ուրիշ հայաբնակ տեղի եկեղեցիներէց մէկում:

Այդ կայսերական ողորմածութիւնը ես կընդունեմ իբրեւ նշան առանձին հաճութեան դէպի ինձ և դէպի իմ ազգը:

Վերառաքելով առ բարձրեալն իմ ջերմեռանդ աղօթքները մարդասէր ու գթած թագաւոր-կայսեր և բովանդակ օգոստոս-փառ գերդաստանի բարօրութեան և արևշատութեան համար, պատիւ ունիմ մնալ Ձերդ կայսերութեան մեծութեան խոնարհ ծառայ ու ջերմեռանդ աղօթարար Մատթէոս Բլատրիարք-կաթուղիկոս ամենայն Հայոց:

ԾԱՆ. Այս թուղթը, որ գրուած է Պովկասի նախկին փոխարքայ նորին Կայսերական բարձրութեան Միխայիլ Նիկոլայեւիչին 1863 թուին, մնացել է փոխարքայութեան դիւանում առանց ընթացք ոտանալու մինչև 1886—7 թուականները, երբ ներքէս Վարժապետեանի Կայսեր անունով ուղարկած աղերսագրի հիման վերայ յարուցուել է Պատկանեանցին քահանայութիւնը վերադարձնելու խնդիրը, երբ «խնդիրներ ընդունելու յանձնաժողովը» իշխանութեան հրամանով զբաղուած է եղել Պատկանեանցի և նորա գործի մասին տեղեկութիւններ հաւաքելու խնդրով, ի միջի այլոց, ուղարկուել է յանձնաժողովին և այդ թուղթը, որ, անկասկած, ունեցել է իւր ներգործութիւնը Այդ մասին տես մեր յօդուածը—«Մ. Նալբանդեանցի նորագիւտ հնազոյն նամակների առթիւ», որ տպագրուեցաւ «Առաջա» ամսագրի 1 և 2 համարներում:

Թուղթը գրուած է ռուսերէն, որից և մենք թարգմանեցինք հայերէն: Մեր ձեռքին եղածը թղթի պատճէններից միայն մէկն է, որ մեզ յաջողեց գտնել հանդ. Յարութիւն աղա Խալիբեանի թղթերում: Օգտուեմ ենք դէպքից կըրկին մեր շնորհակալութիւնը մատուցանելու Դ. Խօջայեանին, որ մեր առամադրութեան տակ գրեց իւր պապի թղթերը, իրաւունք տալով հարկաւոր դէպքում օգտուելու նոցանից մեր զբաւոր աշխատանքների համար:

Ե. ՇԱՀԱԶԻԶ